

Andrzej Dzikowski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-3223-7542

andrzej_dzikowski@sggw.edu.pl

Józef Szarek

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-6455-2806

szarek@uwm.edu.pl

Stan prawny wad głównych zwierząt w aktach normatywnych Francji, Belgii i Luksemburga

Odpowiedzialność sprzedawcy zwierzęcia za jego wady fizyczne nie była ani nie jest jednolita na obszarze Europy. Różnorodny jest nie tylko stan prawny konkretnych regulacji, ale nawet generalno-abstrakcyjny sposób pojmowania wad fizycznych zwierząt, jak i same definicje rękojmi czy wady w aktach normatywnych różnych państw. Wiele spośród tych regulacji normatywnych są uwarunkowane wielowiekową tradycją i lokalnymi przyzwyczajeniami.

Próby ujednoczenia czy zbliżenia norm prawnych w zakresie rękojmi za wady fizyczne zwierząt były i nadal są podejmowane, w tym w ramach państw członkowskich Unii Europejskiej. Przyjęta w Unii Europejskiej harmonizacja minimalna¹ prawa konsumenckiego, w tym prawa odnoszącego się do sprzedaży zwierząt, *ex definitione* nie miała na celu pełnej i zupełnej integracji. Nie doprowadziła zatem do całkowitej niwelacji różnic między europejskimi sys-

¹ Harmonizacja minimalna ma liczne zalety i wady, należy jednak skonstatować, że jej zalety przeważają nad wadami harmonizacji maksymalnej – zob. T. Kuhn, *Überschüssende Umsetzung bei mindest- und vollharmonisierenden Richtlinien. Einhaltliche oder gespaltene Anwendung?*, „Europarecht” 2015, nr 2, s. 223; F. Zoll, *Rękojmia. Odpowiedzialność sprzedawcy*, Warszawa 2018, s. 31–32; M. Jagielska, *Wpływ prawa europejskiego na krajowe prawo prywatne na przykładzie prawa konsumenckiego*, [w:] A. Wudarski (red.), *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, Warszawa 2016, s. 166–167, 169–171. Cechy uznawane za zalety z punktu widzenia państw członkowskich są często postrzegane jako wady [sic!] przez sądownictwo i organy unijne, dążące do rozwoju własnej władzy, w tym poprzez uzurpację kompetencji – zob. M. Jagielska, op. cit., 164–166, 168–169; P. Mikłaszewicz, *Antynomie paradygmatu ochrony konsumenta przez informację – prawo Unii Europejskiej a prace nad nowym polskim Kodeksem cywilnym*, [w:] M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, A. Wiewiórowska-Domagalska (red.), *Kierunki rozwoju europejskiego prawa prywatnego. Wpływ europejskiego prawa konsumenckiego na prawo krajowe*, Warszawa 2012, s. 216–219.

temami prawnymi, lecz jedynie do ich zbliżenia². Nie stanowi ujednolicenia prawa, pozwala bowiem na zachowanie odrębności międzypaństwowych, w tym kulturowych i prawnych³.

Państwa członkowskie mają także swobodę co do systematycznego ujęcia implementowanych regulacji prawa konsumenckiego. Mogą zawierać je w kodeksach cywilnych (w tym w przepisach ogólnych, w części ogólnej prawa zobowiązań, w przepisach ogólnych dotyczących umów wzajemnych, w ramach umowy sprzedaży, itp.), w ramach tzw. kodyfikacji sektorowej⁴, a także w innych ustawach, w tym w osobnym kodeksie konsumenckim – jak ma to miejsce we Francji czy w Luksemburgu.

Rys historyczny – wspólna geneza

Dla podjęcia analizy systemów odpowiedzialności za wady fizyczne zwierząt w Belgii, w Luksemburgu i we Francji konieczne jest odwołanie się do dziedzictwa i mocy obowiązującej kodeksu Napoleona⁵. Kodeks ten stanowił podstawę (bądź przynajmniej inspirację) dla wielu dawnych i współcześnie obowiązujących aktów prawnych na świecie⁶. Początkowo został przymusowo wprowadzony

² Państwa członkowskie Unii Europejskiej mogą przyjąć w związku z tym rozwiązania korzystniejsze dla konsumentów niż te zawarte w samym prawie unijnym – F. Zoll, *Rękojmia...*, s. 279.

³ A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Warszawa 2013, s. 177–201.

⁴ E. Bagińska, *Prawo umów konsumenckich w strukturze kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2017, nr 2, s. 9–13, 16.

⁵ Code civil des Français (Code Napoléon), Loi du 30 ventôse an XII sur la réunion des lois civiles en un seul corps, sous le titre de Code civil des Français, Bulletin des Lois 1804, 3e S., B. 354, n° 3677, ze zm., a przede wszystkim art. 1625–1649 tego aktu (tj. § 1–2 art. 1625–1649 w obecnym brzmieniu). Szczegółowa analiza i omówienie rękojmi w kodeksie cywilnym francuskim – tak w jego brzmieniu pierwotnym, jak i w obecnym – nie stanowi przedmiotu niniejszych badań. Niemniej jednak należy zauważyć, że system odpowiedzialności rękojmijnej w kodyfikacji napoleońskiej nie został poddany głębszym zmianom w ciągu przeszło 200 lat swego obowiązywania – zob. T. Canfin, *Conformité et vices cachés dans le droit de la vente*, Paryż 2010, s. 19–20. Wśród istotnych zmian należy wskazać, że obecnie wadliwe brzmienie art. 1648 kodeksu w pierwotnym brzmieniu zostało wyeliminowane, zaś okres na wytoczenie powództw z tytułu rękojmi wynosi dla ruchomości 2 lata od momentu ujawnienia się wady (*un délai de deux ans à compter de la découverte du vice*), zgodnie z art. 1648 zd. 1 Kodeksu w obecnym brzmieniu; art. 109 Loi n° 2009-323 du 25 mars 2009 de mobilisation pour le logement et la lutte contre l'exclusion, JORF n° 0073 du 27 mars 2009, 5408, n° 1.

⁶ K. Sójka-Zielińska, *Kodeks Napoleona. Historia i współczesność*, Warszawa 2008, s. 65–75; W. Tetley, *Mixed jurisdictions: common law vs. civil law (codified and uncoded)*, „Uniform Law Review” 1999, nr 4, s. 687–688; J. Carbonnier, J.L. Halpérin, J. Commaille, F. Ewald (red.), *Le Code civil 1804–2004. Livre du Bicentenaire*, Paryż 2004, s. 477–512; A. Bürge, *Das französische Privatrecht im 19. Jahrhundert*, Frankfurt nad Menem 1991, s. 3–149, 174–253 [Somma 2000, s. 106–115, 126–138, 142–145]; W. Witkowski, A. Wrzyszczyk, *Modernisierung des Rechts auf polnischem Boden vom 19. Bis Anfang des 20. Jahrhundert*, [w:] T. Giaro (red.), *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, Frankfurt nad Menem 2006, s. 269–270; T. Giaro, *Modernisierung durch Transfer – Schwund osteuropäischer Traditionen*, [w:] T. Giaro (red.), s. 303–305.

w wielu krajach, w tym w Belgii. Późniejsze, niezaprzeczalne znaczenie kodeksu określa się powszechnie jako efekt przejścia od obowiązywania *ratione imperii* – do stanowienia wzorca kodyfikacji cywilnej *imperio rationis*.

Napoleońska kodeksowa regulacja rękojmi oparta była na tzw. modelu romanistycznym (prawie rzymskim – justyniańskim)⁷. Natomiast prawa francuskie wcześniejsze, jak i późniejsze niż kodeks, zaliczyć należy bez wątpienia do tzw. modelu niemieckiego⁸.

Niemniej jednak – *praeter legem* i *contra legem* – obowiązywały we Francji w sposób faktyczny⁹ regulacje dotyczące wad głównych wybranych gatunków zwierząt, pozostające w nurcie zakorzenionego od stuleci we Francji tzw. niemieckiego, germańskiego modelu odpowiedzialności rękojmijnej.

Tzw. niemiecki model regulacji rękojmi za wady fizyczne zwierząt był głęboko zakorzeniony w systemach prawnych Europy Zachodniej, także w systemach analizowanych obszarów. Stanowił spuściznę zarówno germańskich zwyczajowych praw plemiennych, jak i średniowiecznych zasad funkcjonowania miast i targów.

O ile tzw. model rzymski, choć wykształcony w odniesieniu do konkretnych gatunków zwierząt (i niewolników) ważnych w gospodarce antycznego Rzymu, stał się z czasem systemem abstrakcyjnym i generalnym, możliwym do zastosowania do wszystkich gatunków zwierząt i innych rzeczy sprzedawanych i do wszystkich rodzajów wad, a przy tym był korzystny dla kupującego, o tyle tzw. model germański faktycznie uprzywilejowywał sprzedawcę poprzez zawężenie rękojmi do jedynie kilku wad głównych kilku gatunków zwierząt, określenie bardzo krótkich terminów na wykrycie wady fizycznej, konieczność dopełnienia przez kupującego dodatkowych formalności, a także ograniczenie jego uprawnień.

⁷ J.B. Huzard, *De la garantie et des vices redhibitoires dans le commerce des animaux domestiques*, Paryż 1837, s. 35–86; Ch.B.M. Toullier, J.B.H. Duvergier, *Le droit civil français, suivant l'ordre du Code, ouvrage dans lequel on a tâché de réunir la théorie à la pratique*, t. IX, Bruksela 1838, s. 5, 108–150; G. Boyer, *Recherches historiques sur la résolution des contrats (Origines de l'Article 1184 C. civ.)*, Paryż 1924, s. 409–411; G.H. Treitel, *Remedies for breach of contract: a comparative account*, Oksford 1988, s. 324; W. Dajczak, *Potencjał metody porównawczo-historycznej na przykładzie kontrowersji wokół odpowiedzialności sprzedawcy za wady fizyczne rzeczy*, [w:] A. Wudarski (red.), op. cit., s. 147.

⁸ Zostało to dobitnie wskazane w pracy A. Dzikowskiego, *En France la police n'y est pas si exacte que parmi les Romains... – odpowiedzialność z tytułu rękojmi za ukryte wady fizyczne zwierząt w prawie francuskim do końca XIX wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2022, nr 74(1), s. 53–100.

⁹ Należy podkreślić doniosłość prawotwórczych działań tzw. jurysprudencji ustawodawczej (*jurisprudence législative*) – por. K. Sójka-Zielińska, op. cit., s. 79, 176–194, 223–224, 237, 246; H. Capitant, F. Terré, Y. Lequette, *Les grands arrêts de la jurisprudence civile*, Paryż 1991, s. 168–169. W praktyce bowiem stosowanie regulacji napoleońskich (na pozór jasnych i klarownych) do przypadków wadliwości fizycznej zwierząt napotykało na liczne problemy i wątpliwości interpretacyjne – zob. A.A. Rey, *Traité de jurisprudence vétérinaire, contenant la législation sur les vices rédhibitoires et la garantie dans les ventes et échanges d'animaux domestiques*, Paryż 1875, s. 17–23. Zagadnienia te zostały bardziej szczegółowo przedstawione w pracy A. Dzikowskiego, op. cit., s. 77 i nast.

Podkreślenie wskazanej odmienności i przeciwstawności tendencji prawotwórczych jest – w ocenie autorów – konieczne. W kontekście tej antynomii rozwijało się i rozwija obecnie prawo rękojmi za wady fizyczne zwierząt w badanych systemach prawnych.

Francja

Reakcją władzy ustawodawczej na chaos wynikający z faktycznej koegzystencji norm kodeksowych i jurysprudencji legislacyjnej było powstanie szeregu *leges speciales*¹⁰ – wszystkie zostały stworzone w oparciu o tzw. model niemiecki, a więc powielały schematy przyjęte we wcześniejszej praktyce orzeczniczej oraz przednapoleońskich francuskich prawach lokalnych.

Nie były one wyjątkami na tle prawodawstwa XIX-wiecznej i XX-wiecznej Europy. Wręcz przeciwnie, przeprowadzone badania wskazują, że istnienie takich katalogów było regułą¹¹. Niemniej jednak zmiany polegające na zastąpieniu – czy raczej legalizacji – dotychczasowej samowoli interpretacyjnej i nadużyć przez ujednoczenie praktyki¹² na mocy ustawy szczególnej należy ocenić ujemnie.

Przepisy ustaw francuskich z lat 1838, 1884 i 1895 były utrzymane całkowicie w nurcie tzw. niemieckiego modelu regulacji rękojmi za wady fizyczne zwierząt¹³. Przyjmowane w XIX-wiecznym ustawodawstwie katalogi wad głównych stanowiły bezpośrednią kontynuację dawnych praw zwyczajowych,

¹⁰ Loi du 20 mai 1838 concernant les vices rédhibitoires dans les ventes et échanges d'animaux domestiques, Bulletin des Lois 1838, 9e S., B. 571, n° 7384; Loi du 2 août 1884 sur le Code rural (sur les vices rédhibitoires dans les ventes et échanges d'animaux domestiques), Bulletin des Lois 1884, 12e S., XXIX; Loi du 21 juillet 1895 sur la garantie en matière de ventes et sur les vices rédhibitoires, Bulletin des Lois 1895, 12e S., LI; zob. L. Curies-Seimbres, *Épizooties. Commentaire de la loi du 2 août 1884 sur les vices rédhibitoires dans les ventes et échanges d'animaux domestiques: tuberculose bovine. Compétence – jurisprudence – conseils aux justiciables – desiderata*, Tarbes 1895, s. 21–47; A. Gallier, *Traité des Vices Rédhibitoires dans Les Ventes ou Échanges d'Animaux domestiques. Commentaire de la loi du 2 août 1884*, Paryż 1894, passim; É. le Pelletier, *Manuel des vices rédhibitoires des animaux domestiques. Commentaire théorique et pratique de la loi du 2 août 1884, avec les modifications que la loi du 31 juillet 1895 y a apportées et un formulaire complet de tous actes et formalités*, Paryż 1902, passim; G. Bouchet, *Le cheval à Paris de 1850 à 1914*, Genewa–Paryż 1993, s. 74–75; A. Dzikowski, op. cit., s. 82–87.

¹¹ Przykładowo, w toku prac kodyfikacyjnych kodeksu cywilnego niemieckiego wskazywano (B. Mugdan (red.), *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich II. Recht der Schuldverhältnisse*, Berlin 1899, s. 688 nast.), jako uzasadnienie regulacji szczególnej dotyczącej zwierząt, utrzymanej w nurcie tzw. modelu niemieckiego, że podobne są regulacje analizowanej problematyki w krajach ościennych, takich jak Francja, Belgia i Luksemburg – zob. G. von Bardeleben, *Rechtliche Besonderheiten des Pferdekaufs unter besonderer Berücksichtigung der tierärztlichen Kaufuntersuchung*, Hildesheim 2013, s. 12–13, 20.

¹² A.A. Rey, op. cit., s. 15–17.

¹³ Treść przepisów i wynikających z nich norm, jak i ich krytykę w sposób obszerny przedstawia praca A. Dzikowskiego, op. cit., s. 82–87. W związku z powyższym informacje i spostrzeżenia te nie będą w niniejszej analizie powielane.

wskutek czego były w swej przeważającej części anachroniczne i niezgodne z ówczesną wiedzą weterynaryjną¹⁴. Pod koniec XIX stulecia przepisy dotyczące wad głównych zwierząt gospodarskich zostały włączone do *Code rural*, której to ustawy elementem pozostają obecnie¹⁵.

Code rural i jego przepisy wykonawcze co do sprzedaży zwierząt były wielokrotnie nowelizowane. Nowelizacje te miały miejsce m.in. w latach 1905, 1955, 1973, 1986, 1989, 1990, 2000, 2003, 2005, 2006, 2016, 2017, 2019, 2021¹⁶.

¹⁴ Ibidem, s. 82–95.

¹⁵ Code rural et de la pêche maritime. Loi du 20 août 1881 relative au Code rural, JORF du 26 août 1881, ze zm. Pierwotnie analizowana materia uregulowana była w art. 284 i nast. tej ustawy, współcześnie zaś w art. L213-1 i nast. oraz art. R213-1 i nast. Code rural et de la pêche maritime w obecnym brzmieniu; J.P. Viguier, *Les vices caches des animaux domestiques. Inventaire et analyse jurisprudentielle* (dysertacja), Tuluza 2006, s. 10–14.

¹⁶ Décret n° 55-433 du 16 avril 1955 portant codification sous le nom de Code rural, des textes législatifs concernant l'agriculture, JORF du 19 avril 1955, 3871; Décret n° 73-498 du 16 mai 1973 Rur. Relatif à la lutte contre les maladies des animaux et notamment la brucellose, JORF du 25 mai 1973, 5689; Décret n° 86-120 du 21 janvier 1986 complétant certaines dispositions du décret 73498 du 16-05-1973 relatif à la lutte contre les maladies des animaux et notamment la brucellose, JORF du 28 janvier 1986, 1525; art. 22 Loi n° 89-412 du 22 juin 1989 modifiant et complétant certaines dispositions du livre deuxième du code rural ainsi que certains articles du code de la santé publique, JORF du 24 juin 1989, 7856; Décret n° 90-572 du 28 juin 1990 pris pour l'application du titre VI du livre II du code rural et relatif aux vices rédhitoires dans les ventes et échanges d'animaux domestiques, JORF n°157 du 8 juillet 1990, 8084; Arrêté du 2 août 1990 fixant les critères d'établissement d'un diagnostic de suspicion pour les maladies du chien et du chat visées à l'article 285-1 du code rural, ze zm.; art. 36 Loi n° 2000-698 du 26 juillet 2000 relative à la chasse, JORF du 27 juillet 2000, 11542, n° 1; art. 7 Ordonnance n° 2000-550 du 15 juin 2000 relative aux parties législatives des livres VII (Dispositions sociales) et IX (Santé publique vétérinaire et protection des végétaux) et à la mise à jour des parties législatives des livres Ier (Aménagement et équipement de l'espace rural), III (Exploitation agricole) et VI (Production et marchés) du code rural, JORF n° 0143 du 22 juin 2000, 9358; art. 5, 11 Ordonnance n° 2000-914 du 18 septembre 2000 relative à la partie Législative du code de l'environnement, JORF n° 0219 du 21 septembre 2000, 14792, n° 39; art. 2 Décret n° 2003-768 du 1 août 2003 relatif à la partie réglementaire du livre II du code rural, JORF n° 0181 du 7 août 2003, 37235, n° 36; art. 2 Ordonnance n° 2005-136 du 17 février 2005 relative à la garantie de la conformité du bien au contrat due par le vendeur au consommateur, JORF n°41 du 18 février 2005, 2778, n° 26; art. 2 Ordonnance n° 2005-1127 du 8 septembre 2005 relative à diverses mesures de simplification dans le domaine agricole, JORF n° 210 du 9 septembre 2005, 14662, n° 18; art. 7 Ordonnance n° 2006-1224 du 5 octobre 2006 prise pour l'application du II de l'article 71 de la loi n° 2006-11 du 5 janvier 2006 d'orientation agricole, JORF n° 232 du 6 octobre 2006, 14791, n° 32; art. 3 Ordonnance n° 2016-301 du 14 mars 2016 relative à la partie législative du code de la consommation, JORF n° 0064 du 16 mars 2016, n° 29; art. 8 Décret n° 2019-966 du 18 septembre 2019 portant substitution du tribunal judiciaire au tribunal de grande instance et au tribunal d'instance en application de l'article 95 de la loi n° 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice et diverses dispositions relatives à l'organisation judiciaire et modifiant l'annexe du décret n° 2019-913 du 30 août 2019 pris en application de l'article 95 de la loi n° 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation (2018–2022) et de réforme pour la justice, JORF n° 0218 du 19 septembre 2019, n° 7, ze zm.; art. 19 Ordonnance n° 2021-1247 du 29 septembre 2021 relative à la garantie légale de conformité pour les biens, les contenus numériques et les services numériques, JORF n° 0228 du 30 septembre 2021, n° 9; art. 23 Loi n° 2021-1539 du 30 novembre 2021 visant à lutter contre la maltraitance animale et conforter le lien entre les animaux et les hommes, JORF n° 0279 du 1 décembre 2021, n° 1.

Ich efektem jest aktualna wersja tej ustawy. Co do zasady w odniesieniu do zwierząt „domowych” stosuje się te właśnie reguły¹⁷. Niemniej jednak należy wskazać, że zastosowanie mają też ogólniejsze zasady prawa umów¹⁸ oraz prawa dotyczącego umów konsumenckich¹⁹.

¹⁷ Art. L213-1 Code rural et de la pêche maritime w obecnym brzmieniu, op. cit.; art. 19 Ordonnance n° 2021-1247, op. cit.; T. Canfin, op. cit., s. 85–89; P. Ancel, A. Tisserand-Martin, G. Venandet, G. Wiederkehr, X. Henry, P. Guiomard, *Code civil. Annoté*, Paryż 2017, s. 2138 i nast.; G. Chantepie, M. Latina, *La réforme du droit des obligations. Commentaire théorique et pratique dans l'ordre du Code civil*, Paryż 2016, s. 67 nast.

¹⁸ Co do zasady obecnie w przypadku sprzedaży zwierząt stosuje się normy kodeksu cywilnego francuskiego, a zwłaszcza art. 1641–1649 są modyfikowane przez przepisy szczególne co do wad głównych zwierząt.

¹⁹ Mimo że to Francja stanowi źródło idei wzmożonej ochrony konsumentów (F. Zoll, *Prawo ochrony konsumenta*, [w:] A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*, t. II, Kraków 2005, s. 337–341), to nie wykształciła się jego ustawowa definicja, a definicje doktrynalne nie wykluczają możliwości zaliczenia osób prawnych do grona *consommateurs* – zob. także J. Calais-Auloy, F. Steinmetz, *Droit de la consommation*, Paryż 2003, s. 6–7, 12, 31. Podstawą normatywną były liczne ustawy szczególne z lat 1972–1989, zebrane następnie w zwód pod nazwą *Code de consommation* i zmienione, względnie uzupełnione, zgodnie z normami prawa europejskiego. Na przedsiębiorcach francuskich ciąży szeroko ujęty obowiązek udzielania informacji konsumentom, zgodnie z art. 1602 zd. 1 kodeksu Napoleona w obecnym brzmieniu (art. L111-1, L113-L115 Code de consommation, Loi n° 93-949 du 26 juillet 1993 relative au Code de la consommation, ze zm.; por. P. Ancel, A. Tisserand-Martin, G. Venandet, G. Wiederkehr, X. Henry, P. Guiomard, op. cit., s. 2115, 2138 i nast., jego naruszenie jako delikt w postaci podstepu – art. 1382 kodeksu Napoleona w obecnym brzmieniu; art. L111-6 Code de consommation, op. cit.; P. Ancel, A. Tisserand-Martin, G. Venandet, G. Wiederkehr, X. Henry, P. Guiomard, op. cit., s. 2138 i nast.). Uregulowane zostały także m.in. praktyki handlowe podlegające ograniczeniom (*pratiques commerciales réglementées*) oraz zakazane (*pratiques commerciales illicites*), jak również niedozwolone postanowienia w umowach, zwłaszcza adhezyjnych czy zaopatrzonych we wzorce i regulaminy (*clauses abusives*), zawieranie umów na odległość czy poza lokalem (m.in. w art. L121 i nast. Code de consommation – zob. F. Zoll, *Prawo ochrony...*, s. 345 i nast.). Wśród uprawnień i udogodnień wykształconych na niwie prawa francuskiego należy szczególnie wyróżnić: uprawnienie kształtujące do odstąpienia bez podania przyczyny (*droit de rétraction*) oraz możliwość skorzystania z okresu na zastanowienie (*délai de réflexion*), a także wprowadzenie katalogu klauzul podejrzanych o abuzywność (*liste grise*) i ich prawnych następstw (art. L132 nn. Code de consommation; zob. F. Zoll, *Prawo ochrony...*, s. 367 i nast.). Przepisy te nie były i nie są bezpośrednio związane z wadami fizycznymi zwierząt, nie istnieje także we Francji odrębny, oparty o kodeks konsumencki reżim rękojmi dla konsumentów (art. L217-1 nn. Code de consommation; P. Ancel, A. Tisserand-Martin, G. Venandet, G. Wiederkehr, X. Henry, P. Guiomard, op. cit., s. 2138 i nast.). Są one jednak jednocześnie przykładem nagannej techniki prawodawczej i *superfluum* dublującym normy francuskiej kodyfikacji cywilnej (art. 1641–1648). Orzecznictwo francuskie (zob. F. Zoll, *Prawo ochrony...*, s. 373, przypis 93) przyjmowało przy tym nie tylko domniemanie wiedzy sprzedawcy o wadach fizycznych zwierzęcia, czego konsekwencją był obowiązek naprawienia szkody, lecz także – wysoce kontrowersyjny w ocenie autorów – brak możliwości umownego wyłączenia odpowiedzialności rękojmiowej (zob. G. Viney, P. Jourdain, *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, Paryż 1998, s. 730–731). Należy ocenić system francuski jako wysoce korzystny z punktu widzenia konsumenta, ale jednocześnie ograniczający jego swobodę. Należy też zaznaczyć, że znamienity jest wpływ francuskich prokonsumenckich tendencji i rozwiązań normatywnych najpierw na prawo międzynarodowe i na prawo wspólnotowe (unijne), a następnie – za pośrednictwem tego drugiego – na systemy prawne państw europejskich, w tym Polski (zob. F. Zoll, *Prawo ochrony...*, s. 337–338). Należy pamiętać, że prawo francuskie kształtowało prawo

Pierwotnie zgodność z umową (*conformité*) i rękojmia (*garantie*) były odrębnymi, autonomicznymi narzędziami używanymi przez prawo francuskie w celu ochrony interesu kupującego, który nie został zaspokojony. Obecnie instytucje te splatają się ze sobą, a resztki ich autonomicznego charakteru należy uznać za czysto iluzoryczne²⁰. Na sprzedawcy w każdym przypadku ciąży obowiązek dostarczenia zwierzęcia zgodnego z umową²¹, zaś rękojmia stanowi przedłużenie i rozwinięcie obowiązku doręczenia zwierzęcia w stanie umożliwiającym korzystanie z niego w ramach zamierzonej użytkowości²², co istotnie wpływa także na sytuację prawną obrotu zwierzętami.

Należy wskazać również, że poza rękojmią ustawową (*garantie legale*) obecna jest współcześnie we francuskim prawie także gwarancja umowna, w tym o charakterze konsumenckim²³. Prawo konsumenckie szczegółowo reguluje problematykę formularza dokumentu gwarancyjnego; stanowi jednocześnie (jako *ius cogens*), że przekraczający 7 dni termin naprawy dolicza się do terminu gwarancji²⁴.

We współczesnej Francji prawo dotyczące sprzedaży zwierząt nie jest homogeniczne, częstokroć ujawniają się sprzeczności reguł ogólnych i *leges speciales*²⁵, częste są także zbiegi roszczeń na podstawie różnych tytułów²⁶. Próbę ujednoczenia tych reguł stanowi rozporządzenie z 2021 r.²⁷, regulujące zarówno sprzedaż dóbr konsumenckich, jak i zwierząt, i nowelizujące stosowne kodeksy w tym zakresie.

---

wspólnotowe, ale i samo było przez nie formowane, pozostając jednocześnie pod wpływem prawa międzynarodowego.

²⁰ T. Canfin, op. cit., s. 20, 31; K. Pasko, *Ochrona interesu dłużnika w kontekście prawa odstąpienia od umowy wzajemnej – uwagi prawnoporównawcze*, [w:] M. Boratyńska (red.), *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego*, Warszawa 2016, s. 649–652.

²¹ *L'obligation de délivrance conforme*; por. T. Canfin, op. cit., s. 43–54.

²² Art. 1641, 1644 kodeksu Napoleona w obecnym brzmieniu; T. Canfin, op. cit., s. 19; art. 10 Loi n° 2015-177 du 16 février 2015 relative à la modernisation et à la simplification du droit et des procédures dans les domaines de la justice et des affaires intérieures, JORF n° 0040 du 17 février 2015, 2961, n° 1; L. Schmidt, *Die Vertragsaufhebung durch den Warenkäufer*, Baden-Baden 2003, s. 55–71; L. Garofalo, *Le azioni edilizie e la direttiva 1999/44/CE*, [w:] S. Mazzamuto (red.), *Il contratto e le tutele. Prospettive di diritto europeo*, Turyn 2002, s. 480 i nast.; W. Dajczak, op. cit., s. 147.

²³ Do 2016 r. – art. L211-1 i nast., po tej dacie – art. L217-1 i nast. Code de consommation, op. cit.; P. Ancel, A. Tisserand-Martin, G. Venandet, G. Wiederkehr, X. Henry, P. Guiomard, op. cit., s. 2138 i nast.

²⁴ F. Zoll, *Prawo ochrony...*, s. 373–374.

²⁵ G. Chantepie, M. Latina, op. cit., s. 67 i nast.; J.P. Viguier, op. cit., s. 16–58, 60–61; T. Canfin, op. cit., s. 253–270.

²⁶ T. Canfin, op. cit., s. 262–269.

²⁷ Ordonnance n° 2021-1247.

Za wady zwrotowe (*vices rédhibitoires*) koni, osłów i mułów uznawane są następujące *maladies ou défauts*²⁸:

- ❖ *immobilité*²⁹,
- ❖ rozedma płuc,
- ❖ *cornage chronique* (przewlekłe porażenie krtani o różnej etiologii),
- ❖ stereotypiczne zachowania z użyciem zębów lub bez (*tic proprement dit avec ou sans usure des dents*),
- ❖ zadawnione kulawizny (*boiteries anciennes intermittentes*),
- ❖ izolowane zapalenie jagodówki (*uvéite isolée*),
- ❖ anemia zakaźna koni (EIA, stwierdzona zgodnie z urzędową procedurą).

W przypadku bydła wadami głównymi są następujące choroby, stwierdzone zgodnie z urzędowymi, zatwierdzonymi procedurami:

- ❖ gruźlica bydłęca (zwierzęta chore klinicznie i osobniki reaktywne w próbie tuberkulinowej),
- ❖ IBR/IPV,
- ❖ enzootyczna białaczka bydła,
- ❖ brucelozę.

Małe przeżuwacze, takie jak owce i kozy, charakteryzowane są tylko jedną wadą główną – brucelozą (stwierdzoną zgodnie z urzędową procedurą). Jedyną uznawaną przez prawo francuskie wadą główną świń pozostaje – już od kilku wieków³⁰ – włośnica.

W powyższym wykazie³¹ uwagę zwracają dwie kwestie: po pierwsze, wybitna archaiczność i anachroniczność terminologiczna wad głównych koniowatych; po wtóre, oceniana przez autorów pozytywnie konieczność urzędowego stwierdzenia chorób zakaźnych zwierząt gospodarskich.

Najważniejszą – z punktu widzenia weterynaryjnego, jak i całokształtu historii rękopisami za wady fizyczne zwierząt³² – zmianą było wprowadzenie katalogu wad głównych zwierząt mięsożernych (tj. psów i kotów) w 1989 r.³³ W odniesieniu do chorób zakaźnych psów i kotów zastosowania nie znajduje obecnie art. 1647 kodeksu cywilnego francuskiego³⁴. Zamiast tego dodatkowym

²⁸ Art. R213-1, L224-2-1 Code rural et de la pêche maritime w obecnym brzmieniu (dawniej: art. 225, 225-1, 284, 285 tej ustawy); art. 22 Loi n° 89-412; F.J.F. Adamczuk, *Pferdekaufrecht – Rechtsgeschichte des Pferdekaufs, geltendes Recht, Perspektiven*, Hanower 2008, s. 156–158.

²⁹ Brak reakcji na komendy wokalne, katalepsja, różnego rodzaju zaburzenia psychiczne, porażenia, tężec, stereotypie itp. – zob. A. Dzikowski, op. cit., s. 90.

³⁰ Ibidem, s. 76, 84.

³¹ Art. R213-1, L224-2-1 Code rural et de la pêche maritime (dawniej art. 225, 225-1, 284, 285 tej ustawy); art. 22 Loi n° 89-412; F.J.F. Adamczuk, op. cit., s. 156–158.

³² Regulacje szczególne w tym zakresie dotyczyły bowiem – od czasów antycznych i średniowiecza – przede wszystkim zwierząt jucznych, pociągowych oraz przeżuwaczy, parzysto- i nieparzystokopytnych: koni, osłów, mułów, bydła, owiec, kóz, ewentualnie świń. Nie obejmowały natomiast w ogóle zwierząt mięsożernych.

³³ Art. 22 Loi n° 89-412; J.P. Viguier, op. cit., s. 10–14.

³⁴ Art. L213-3 Code rural et de la pêche maritime; art. 11 Ordonnance n° 2000-914.

wymogiem staranności kupującego, niezbędnym dla wytoczenia powództwa, jest uzyskanie pisemnego potwierdzenia diagnostyki w odniesieniu do chorób zakaźnych psów i kotów w następujących terminach³⁵:

- ❖ zakaźne zapalenie otrzewnej kotów w terminie 21 dni,
- ❖ zakażenie wirusem białaczki kotów w terminie 15 dni,
- ❖ nosówka psów (*maladie de Carré*) w terminie 8 dni,
- ❖ zakaźne zapalenie wątroby psów (choroba Rubartha) w terminie 6 dni,
- ❖ parwowiroza psów w terminie 5 dni,
- ❖ panleukopenia kotów w terminie 5 dni.

Jest to odrębny rodzaj terminów, niebędący ani terminami na ujawnienie się wady, ani zgłoszenie tego faktu kontrahentowi, biegłemu czy organowi, lecz obejmujący terminy na umożliwienie przeprowadzenia diagnostyki w razie podejrzenia choroby zakaźnej zwierząt mięsożernych³⁶. Wskazane choroby winno się badać zgodnie z urzędowymi wytycznymi co do objawów³⁷. Ponadto należy zwrócić uwagę także na naganny przykład łańcucha odesłań ustawowych co do listy chorób psów i kotów w rzeszonym kodeksie³⁸.

Przedmiot niniejszej analizy modyfikują także normy ustawodawstwa konsumpcyjnego, regulując łącznie sprzedaż zwierząt stanowiących dobra konsumpcyjne³⁹. Najważniejszą z tych modyfikacji jest – trwające od wieku XIX – ograniczenie uprawnienia estymatoryjnego poprzez kontraprawienie sprzedawcy do zaferowania redhibicji⁴⁰. Poza tym w przypadku padnięcia zwierzęcia (*si l'animal vient à périr*) kupujący nie może wysuwać roszczeń z tytułu rękojmi, jeżeli nie udowodni, że zwierzę padło wskutek jednej z wad głównych wyliczonych w ustawowym katalogu⁴¹.

Co więcej, zgodnie z przepisami obowiązującymi we Francji od 2021 r.⁴² w odniesieniu do koni, będących przedmiotami umów depozytu lub użyczenia, zastosowanie znalazło kryterium użyteczności zwierzęcia. Kryterium uży-

³⁵ Art. 225-1 *in fine*, R213-6 Code rural et de la pêche maritime; art. 22 Loi n° 89-412; art. 2 Décret n° 90-572.

³⁶ J.P. Viguier, *op. cit.*, s. 58-62.

³⁷ Art. 1-2 Arrêté du 2 août 1990; art. 11 Ordonnance n° 2000-914.

³⁸ Art. R213-5 kodeksu odsyła do art. L213-3, ten do art. L213-1, L213-2 i do art. L213-4 (art. 2 Ordonnance n° 2005-1127), a ten do dekretu Rady Stanu, który – na mocy art. 2 Décret n° 2003-768 – stanowi art. R213-2 Code rural.

³⁹ Art. L217-1–6, L217-8–15, L241-5, L232-2 Code de consommation; art. L213-1 Code rural et de la pêche maritime; art. 3 Ordonnance n° 2016-301; T. Canfin, *op. cit.*, s. 55–71, 85–89, 240. Przepisy w omawianym zakresie są dyspozytywne.

⁴⁰ Art. 1644 kodeksu cywilnego francuskiego w obecnym brzmieniu; art. L213-7 Code rural et de la pêche maritime; art. 11 Ordonnance n° 2000-914; F.J.F. Adamczuk, *op. cit.*, s. 156–158. Kolejnym ograniczeniem jest przypadek, w którym cena sztywna byłaby wyższa niż cena zapłacona podczas sprzedaży lub wartość zwierzęcia w momencie zawarcia umowy zamiany (art. L213-8 Code rural et de la pêche maritime).

⁴¹ Art. L213-9.

⁴² Art. L213-10; art. 23 Loi n°2021-1539.

teczności ujęto w sposób negatywny: jeśli zwierzę nie nadaje się całkowicie do celu zamierzonego, tj. użytkowości do jakiej dany koń jest przeznaczony i do jakiej został wyhodowany lub wyszkolony (*inaptitude ou incapacité totale de l'animal d'accomplir les activités pour lesquelles il a été élevé*), a także zostaną spełnione inne przesłanki ustawowe, to depozytariuszowi przysługuje uprawnienie sprzedania tego osobnika w cywilnej procedurze egzekucyjnej⁴³.

Należy stwierdzić, że obecna w analizowanym przepisie przesłanka braku użyteczności zwierzęcia, stanowiąca co do zasady rodzaj wady fizycznej, jest jedynie przesłanką sprzedaży w konkretnym, wąskim przypadku, a nie przesłanką czy elementem wady fizycznej w ramach odpowiedzialności rękojmiowej sprzedawcy. Jest ona zatem jedynie w sposób luźny i pośredni powiązana z przedmiotem wady fizycznej poprzez wykorzystanie jednego ze składników definicji tejże wady. Wysoki stopień skomplikowania i kazuistyczności tego przepisu⁴⁴ autorzy oceniają zdecydowanie ujemnie.

Należy także zwrócić uwagę na doniosłą rolę, jaką od XIX w. pełni w prawie francuskim badanie lekarsko-weterynaryjne – jako podstawa do wydania opinii biegłego i orzekania. Niezwykle szeroki i różnorodny był udział biegłych z zakresu nauk weterynaryjnych w postępowaniach w sprawie wad fizycznych zwierząt⁴⁵. Opracowane zostały dokładne reguły dotyczące weterynaryjnych i prawnych aspektów badania przyżyciowego i pośmiertnego zwierząt w celu stwierdzenia obecności wad fizycznych⁴⁶, a także liczne wzory pism procesowych⁴⁷ i ekspertyz adekwatnych w przypadku każdej z wad głównych⁴⁸.

⁴³ Art. L213-10-I, L213-10-IV Code rural et de la pêche maritime.

⁴⁴ Nie tylko ograniczenia podmiotowe, przedmiotowe i same przesłanki, lecz także procedurę, w tym różnicowanie sytuacji przedsiębiorców, przewidziane w art. L213-10-II–VI tego aktu.

⁴⁵ Zob. art. 1358, 1644 *in fine* kodeksu Napoleona w pierwotnym brzmieniu; art. 5 Loi du 20 mai 1838; art. 7–8 Loi du 2 août 1884; A.A. Rey, op. cit., s. 6–12, 38–42, 301–374; L. Curies-Seimbres, op. cit., s. 41 i nast., 61 i nast.; Ch.M. Galisset, J. Mignon, *Nouveau traité des vices rédhibitoires et de la garantie dans les ventes et échanges d'animaux domestiques, ou jurisprudence vétérinaire*, Paryż 1864, s. 81, 83–86, 110–125, 325–432; P.C. Lavenas, *Nouveau manuel des vices des rédhibitoires des animaux domestiques*, Paryż 1837, s. 190–196; J.B. Huzard, op. cit., s. 268–298. Lekarze weterynarii mogli uczestniczyć w postępowaniach, m.in. jako biegli (*experts*), jako *arbitres – rapporteurs*, sprawozdawcy wyznaczeni do zbadania sprawy i zdania sądowi relacji, a także jako arbitrzy w procesach, w których rolę sędziego (*iudex privatus*) i zarazem biegłego pełnił lekarz weterynarii. Należy zaznaczyć, że biegli ponosili odpowiedzialność odszkodowawczą za popełnione przez siebie i ze swej winy błędy w sztuce, które spowodowały wyrządzenie szkody dla którejkolwiek ze stron procesu (art. 1358 w zw. z art. 1644 kodeksu Napoleona w pierwotnym brzmieniu; A.A. Rey, op. cit., s. 358–359; J.B. Huzard, op. cit., s. 289–298). Istnienie w systemie prawnym i szerokie stosowanie weterynaryjnego sądownictwa polubownego należy ocenić nadzwyczaj pozytywnie, zwłaszcza ze względu na profesjonalizm osoby orzekającej, a także szybkość i stosunkowo niskie koszty tego typu postępowania.

⁴⁶ A.A. Rey, op. cit., s. 59–199; Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 144–325.

⁴⁷ A.A. Rey, op. cit., s. 365–369, 376–381, 388–499; Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 126–143, 325–432; P.C. Lavenas, op. cit., s. 275–298.

⁴⁸ Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 126–143, 325–343; A.A. Rey, op. cit., s. 392–443; P.C. Lavenas, op. cit., s. 275–298.

Mimo kazuistyki należy *in plus* ocenić ten doktrynalny, interdyscyplinarny dorobek naukowy. Niewątpliwie wywarł on wpływ na aktualne pojmowanie wad fizycznych zwierząt i przebieg ich proceduralnej identyfikacji we współczesnej Francji⁴⁹.

Współczesne prawo francuskie stanowi, że kupujący musi zainicjować procedurę powołania biegłych lekarzy weterynarii przed upływem terminów rękojmiowych, pod rygorem niedopuszczalności powództwa z tytułu rękojmi. Terminy na dokonanie tego aktu staranności są niezależne od terminów na wytoczenie powództwa⁵⁰.

Żądanie wszczęcia procedury złożyć można ustnie lub pisemnie w sądzie właściwym miejscowo dla miejsca przebywania zwierzęcia. Sąd winien niezwłocznie wyznaczyć jednego albo trzech biegłych⁵¹. Sąd stosuje procedurę uproszczoną; brak również wymogu dopełnienia wstępnych procedur pojednawczych, a przed sądami jest pouczana i oceniana w trybie uproszczonym⁵².

Postanowienie sądu winno określać datę badania i zawierać informacje o możliwości wzięcia w nim udziału przez sprzedawcę bądź jego pełnomocnika (obecność stron nie jest konieczna). W pilnych, niecierpiących zwłoki przypadkach do badania należy przystąpić jak najszybciej, zawiadamiając o tym strony w dowolny, szybki sposób⁵³.

Również na biegłych nałożony jest obowiązek niezwłocznego, szybkiego podjęcia czynności, obejmujących zbadanie zwierzęcia, zebranie wszystkich przydatnych informacji, wydanie orzeczenia i złożenie przysięgi co do uczciwości swoich działań⁵⁴. Procedura ma charakter *procès-verbal*.

Ekspertyza nie jest konieczna w razie redhibicji bydła rzeźnego z powodu gruźlicy bydlęcej⁵⁵. Uregulowania dotyczące tej choroby bydła rzeźnego są *leges speciales* w stosunku do *leges speciales*. W razie wystąpienia gruźlicy bydlęcej u bydła, sąd orzeka w sprawie redhibicji albo estymacji od razu po uboju zwierzęcia, bez uprzedniej koncyliacji; w przypadku podnoszenia powództwa redhibicyjnego od ekspertyzy odstępuje się⁵⁶.

---

⁴⁹ Podobnie jak przepisy Loi du 20 mai 1838, na podstawie których w postępowaniach przed sądami pokoju, sądami cywilnymi i przed trybunałami handlowymi niektóre przepisy procedury cywilnej nie znajdowały zastosowania. Dotyczyło to m.in. braku konieczności powołania trzech ekspertów (podobnie jak ma to miejsce współcześnie – wystarczył jeden biegły lekarz weterynarii) czy braku konieczności wstępnej mediacji (również podobnie jak współcześnie) – zob. A.A. Rey, op. cit., s. 38–42.

⁵⁰ Art. R213-3 Code rural et de la pêche maritime; art. 8 Décret n° 2019-966; por. art. 2 Décret n° 2003-768.

⁵¹ Art. R213-3 Code rural et de la pêche maritime; art. 8 Décret n° 2019-966.

⁵² Art. R213-4 Code rural et de la pêche maritime; art. 8-9 Décret n° 2019-966.

⁵³ Art. 1, 4 Décret n° 90-572; art. R213-5, R213-8 Code rural et de la pêche maritime.

⁵⁴ Art. R213-3 Code rural et de la pêche maritime; art. 8 Décret n° 2019-966.

⁵⁵ Art. 5 zd. 2 Décret n° 90-572; art. L213-6, R213-9 zd. 2 Code rural et de la pêche maritime.

⁵⁶ Art. 5 Décret n° 90-572; art. R213-9 Code rural et de la pêche maritime.

Po dostarczeniu⁵⁷ zwierzęcia winno mieć miejsce wytoczenie powództwa i powołanie biegłych z zakresu nauk weterynaryjnych. Reguły temporalne zawierają w sobie dwa rodzaje terminów (o takiej samej długości) – terminy redhibicyjne (na wytoczenie powództwa) i przedstawione wyżej terminy na nominację biegłych z zakresu nauk weterynaryjnych⁵⁸.

W odniesieniu do bydła terminy i jednostki patologiczne są następujące:

- a) w terminie 15 dni – gruźlica bydłęca (BTB)⁵⁹;
- b) w terminie 30 dni:

- ❖ bruceloza,
  - ❖ enzootyczna białaczka bydła,
  - ❖ IBR/IPV (*rhinotrachéite infectieuse*, od 2003 r.).
- W przypadku kotów podlegają terminowi 30-dniowemu:
- ❖ panleukopenia (*leucopénie infectieuse*),
  - ❖ zakaźne zapalenie otrzewnej,
  - ❖ zakażenie wirusem nabytego niedoboru immunologicznego kotów (zakażenie FIV, *infection par le virus de l'immuno-dépression*),
  - ❖ zakażenie wirusem białaczki kotów (zakażenie FeLV, *infection par le virus leucémogène félin*).

Następujące choroby psów podlegają terminowi 30-dniowemu:

- ❖ parwowiroza,
- ❖ dysplazja stawów biodrowych (u psów poniżej pierwszego roku życia, stwierdzona radiologicznie),
- ❖ ektopia jąder (u psów powyżej 6 miesiąca życia),
- ❖ atrofia siatkówki.

W przypadku koni (w terminie 30 dni):

- ❖ izolowane, nawracające zapalenie jagodówki (ERU, *uvéite isolée*),
- ❖ anemia zakaźna koni (EIA).

U kóz – bruceloza w terminie 30 dni.

Wszelkie inne wady podlegają we Francji jednolitemu terminowi, który wynosi 10 dni⁶⁰.

⁵⁷ Art. R213-7 Code rural et de la pêche maritime (dawniej art. 290); art. 23 Loi n° 89-412; art. 3 Décret n° 90-572.

⁵⁸ J.P. Viguier, op. cit., s. 58–62.

⁵⁹ Należy zauważyć, że obecnie w całej Unii Europejskiej uznanymi czynnikami etiologicznymi BTB są prątki z gatunków: *Mycobacterium bovis*, *M. tuberculosis*, *M. bovis*, *M. caprae*, *M. tuberculosis* – zob. M. Bruczyńska, A. Didkowska, A. Dzikowski i in., *Legal obstacles in the eradication of bovine tuberculosis in European bison (Bison bonasus) – a threat to an effective re-introduction strategy*, „Diversity – Basel” 2022, nr 14(9), 710.

⁶⁰ Art. L213-3, L213-5, R213-2, R213-5 Code rural et de la pêche maritime (dawniej art. 285-1); art. 1, 4 Décret n° 90-572.

Belgia

Do połowy XIX w. w Belgii stosowano przepisy lokalnej wersji kodyfikacji napoleńskiej⁶¹. Belgia – jako młode państwo – nie posiada własnej, wielowiekowej tradycji prawnej. Ziemi te poddane były w przeszłości zarówno wpływowi praw zwyczajowych germańskich, recepcji prawa rzymskiego, a w końcu – początkowo przymusowej – recepcji prawa napoleńskiego. Jeżeli można mówić natomiast o jakiejś wyróżniającej cesze późniejszego prawa belgijskiego, to jest nią pragmatyczność i położenie nacisku na praktyczność norm prawnych⁶².

Następnie wprowadzono w życie – zgodnie ze wzorem francuskim – regulację wad głównych wybranych gatunków zwierząt gospodarskich, opartą o tzw. model niemiecki. Od 1850 r. wydane zostały liczne akty rangi ustawowej i podstawowej, wielokrotnie nowelizowane (po raz ostatni w 2019 r.)⁶³.

Na mocy ustawy z dnia 28 stycznia 1850 r. i jej rozporządzenia wykonawczego z dnia 18 lutego 1862 r.⁶⁴ wprowadzone zostały wady główne kwalifikowane zwierząt gospodarskich (*vices qualifiés redhibitoires*). Regulacja ta była wzorowana na przepisach francuskiej ustawy z 1838 r.⁶⁵ i analogiczna do niej.

Wadami głównymi zwierząt, takich jak konie, osły, muły, były:

a) w terminie 25-dniowym: *morve* i *farcin*⁶⁶ (o ile nie było kontaktu ze zwierzętami zakażonymi);

b) *fluxion périodique des yeux*⁶⁷ w terminie 30 dni;

c) w terminie 14 dni, o ile wartość konia wynosiła poniżej 150 franków⁶⁸:

❖ *veilles courbatures*⁶⁹,

❖ *immobilité*,

---

⁶¹ W przedmiotowym zakresie, przede wszystkim, art. 1134, 1156–1157, 1162, 1184, 1602, 1627, 1641–1642, 1648 kodeksu Napoleona w pierwotnym brzmieniu.

⁶² A. Masferrer, *Codification as nationalisation or denationalisation of law*, „Comparative Legal History” 2016, nr 4(2), s. 118–123; G. Hamza, *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*, Budapeszt 2009, s. 256–263.

⁶³ J.L. Cloes, R.J. Bonjean (red.), *Jurisprudence des Tribunaux de première instance en matière civile, commerciale et correctionnelle*, t. XI, Leodium 1862, s. 919–932; Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 435–451; F.J.F. Adameczuk, op. cit., s. 165–166.

⁶⁴ A.A. Rey, op. cit., s. 501–503.

⁶⁵ Loi du 20 mai 1838.

⁶⁶ Najczęściej, choć nie zawsze, pod terminami tymi rozumiano odpowiednio nosaciznę (*mal-leus*) i żoły (*adenitis equorum*, *coryza contagiosa*) – zob. A. Dzikowski, op. cit., s. 87–88, wraz z przypisami; J.B. Huzard, op. cit., s. 89–96, 146–154; Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 161–191, 290–302; A.A. Rey, op. cit., s. 77–100; A. Gallier, op. cit., s. 225–247; L. Curies-Seimbres, op. cit., s. 29.

⁶⁷ Nawracające zapalenie jagodówki (ERU), tzw. ślepotą miesięczną; J.B. Huzard, op. cit., s. 164–171; A.A. Rey, op. cit., s. 59–70; Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 144–154, 288–290; A. Dzikowski, op. cit., s. 89.

⁶⁸ Kwotowe określenie wartości zwierzęcia należy ocenić *in minus*.

⁶⁹ Określenie to jest wybitnie nieprecyzyjne i problematyczne w lekarsko-weterynaryjnej identyfikacji i historycznoprawnej interpretacji – zob. A. Dzikowski, op. cit., s. 88–89.

❖ *pousse*⁷⁰,

❖ *cornage chronique*.

Przywołana terminologia była zdecydowanie archaiczna i anachroniczna, nawet w świetle ówczesnej wiedzy weterynaryjnej.

Wadami głównymi uznawanymi u przeżuwaczy były:

a) u krów – zaraza płucna bydła (o ile nie było kontaktu ze zwierzętami zakażonymi), w terminie 25 dni;

b) u owiec – ospa (o ile nie było kontaktu ze zwierzętami zakażonymi) w terminie 14 dni.

W 1867 r. dodano jako wadę krów i owiec *typhus contagiosus* (o ile nie było kontaktu ze zwierzętami zakażonymi), a w 1869 r. zmieniono okres na ujawnienie się *pleuropneumonii* na 30 dni. Przepisy o wyłączeniu możliwości estymacji i o biegłych były niemalże identyczne z francuskimi odpowiednikami.

W orzecznictwie belgijskim ponadto szeroko stosowano wykładnię prawnoporównawczą w stosunku do macierzystego prawa francuskiego. Uznawano, że na sprzedawcy ciążył obowiązek będący podstawą odpowiedzialności rękojmiowej – zwierzęta winny być wydawane w stanie niewadliwym (*sans défauts, sans maladies, sans vices*). Możliwe było ponoszenie odpowiedzialności stypulacyjnej⁷¹ oraz umowne rozszerzenie rękojmi (tzw. gwarancja umowna).

Przepisy ustawowe zostały zmienione w 1885 r. i znowelizowane w latach 1894, 1967 (generalny termin rękojmi wynosił wówczas 17 dni)⁷². Kolejne przepisy wykonawcze weszły w życie w 1951 r. i zostały znowelizowane w 1960 r., by następnie ustąpić miejsca aktualnie obowiązującemu rozporządzeniu z 1987 r., nowelizowanemu wielokrotnie w latach 1995, 2000, 2004, 2007, 2009, 2012 i 2019⁷³.

⁷⁰ Wada trudna w identyfikacji historycznie była uznawana obejmująca zespół zróżnicowanych objawów wielu chronicznych chorób związanych z klatką piersiową lub lokalizujących się w jej obrębie (współcześnie najczęściej pod nazwą tą rozumiane jest RAO/COPD) – zob. ibidem, s. 88 wraz z przypisami; J.B. Huzard, op. cit., s. 177–189; A. Gallier, op. cit., s. 251–263. Ch.M. Galisset, J. Mignon, op. cit., s. 205–216, 311; A.A. Rey, op. cit., s. 116–124; Ch.B.M. Toullier, J.B.H. Duvergier, op. cit., s. 143.

⁷¹ Tzn. *garantie de fait* za stwierdzenia co do *saine et nette*, a więc ogólnej deklaracji, że zwierzęta są zdrowe i pozbawione wad.

⁷² Loi du 25 août 1885 portant révision de la législation en matière de vices rédhibitoires, Moniteur belge = Belgisch Staatsblad, 28.08.1885, loi du 3 juillet 1894 apportant des modifications à la loi du 25 août 1885 relative aux vices rédhibitoires en matière de ventes ou d'échanges d'animaux domestiques, Moniteur belge = Belgisch Staatsblad, 06.07.1894, loi du 10 octobre 1967 contenant le Code judiciaire, Moniteur belge = Belgisch Staatsblad 31.10.1967.

⁷³ Arrêté royal relatif aux vices rédhibitoires dans les ventes d'animaux domestiques = Koninklijk besluit betreffende de koopvernietigende gebreken bij de verkoop van huisdieren, 31.05.1951; Arrêté royal = Koninklijk besluit, 23.09.1960, Moniteur belge = Belgisch Staatsblad no 1951053104, ze zm.; Arrêté royal relatif aux vices rédhibitoires dans les ventes ou échanges d'animaux domestiques = Koninklijk besluit betreffende de koopvernietigende gebreken bij de verkoop of ruiling van huisdieren, 24.12.1987, Moniteur belge = Belgisch Staatsblad no 1988016004;

Współczesny katalog wad głównych koni, osłów, osłomulów (*bardotes*), mulów obejmuje:

- ❖ nosaciznę w terminie 9 dni,
- ❖ a także anemię zakaźną koni (EIA, od 2009 r.) w terminie 30 dni.
W przypadku bydła:
  - a) w terminie 9 dni:
    - ❖ księgosusz (wyłącznie z winy sprzedawcy),
    - ❖ niedonoszenie ciąży (*non-délivrance*) z winy sprzedawcy,
    - ❖ niepłodność białych jałówek (*maladie des génisses blanches, white heifer disease, WHD*) u zwierząt przeznaczonych do użytkowości rozplodowej;
      - b) w terminie 15 dni gruźlicę bydlęcą (BTB);
      - c) liczne dalsze choroby zakaźne – wszystkie w terminie 30 dni:
  - ❖ brucelozę,
  - ❖ zarazę płucną bydła,
  - ❖ enzootyczną białaczkę bydła,
  - ❖ paratuberkulozę,
  - ❖ wirusową biegunkę bydła (tak immunotolerancję, jak i trwale zakażenie wirusem),
  - ❖ neosporozę (od 2012 r.),
  - ❖ zakażenie BoHV-1,
  - ❖ zakażenie IBR/IPV (od 2019 r.).

Jedyną uznawaną przez prawo wadą główną owiec jest ospa (*claveléel schapepokken*), w terminie 9 dni. Terminy te liczone są od wydania zwierzęcia⁷⁴.

Pozytywnie należy ocenić fakt, że badane przepisy zawierają odesłania do innych aktów normatywnych co do dokładnej metodologii urzędowego stwierdzenia chorób zakaźnych (takich jak gruźlica bydła, brucelozę, enzootyczna białaczka bydła, herpeswiroza), względnie same je określają (anemia zakaźna, paratuberkuloza, wirusowa biegunka bydła), a także co do kryteriów urzędowego zatwierdzania laboratoriów.

Negatywnie natomiast należy ocenić normę art. 7, 7/1 Arrêté royal z 1987 r., zgodnie z którą redhibicja (*l'action en rédhibition/rechtsvordering*) nie jest dopuszczalna, gdy cena zwierzęcia przekracza 250 euro (ze względu na kwotowe określenie przesłanki), jak również co do herpeswirozy – dla gospodarstw tuczu bydła i hodowli cieląt; prowadzi to bowiem do nieuzasadnionego, kazuistycznego zróżnicowania pozycji kupujących.

Arrêtés royales modifiant l'arrêté royal du 24 décembre 1987 relatif aux vices rédhibitoires dans les ventes ou échanges d'animaux domestiques = Koninklijke besluiten tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 december 1987 betreffende de koopvernietigende gebreken bij de verkoop of ruiling van huisdieren: 20.07.1995, no 1995072032, 20.07.2000, no 2000072059, 04.07.2004, no 2004070446, 26.04.2007, no 2007042660, 11.01.2009, no 2009011146, 01.02.2012, no 2012020107, 31.07.2019, no 2019013764.

⁷⁴ Zgodnie z art. 6 Arrêté royal 1987.

Luksemburg

Kodyfikacja napoleońska stała się także podstawą prawa cywilnego w Luksemburgu. Niemniej jednak wprowadzono tam w wieku XIX i w początkach XX w. przepisy szczególne oparte na tzw. modelu niemieckim. Były to: ustawy z lat 1851, 1870 i 1908, a także rozporządzenia z lat 1908 i 1936⁷⁵. Analizie poddano oficjalne teksty aktów prawnych w wersjach językowych francuskiej i niemieckiej, w pracy przywołano też dwujęzyczne nazewnictwo wad głównych w stosowanej w Luksemburgu terminologii⁷⁶.

Pierwotnie⁷⁷ redhibicja była dopuszczalna w przypadku ujawnienia się następujących wad głównych koni, osłów, mułów (*Mauleseln*):

- a) w terminie 20 dni:
  - ❖ nosaczna (*morve/Rotz*),
  - ❖ zolzy (*farcin/Wurm*);
- b) w terminie 9 dni:
  - ❖ zadawnione choroby lokalizujące się w obrębie klatki piersiowej (*maladies anciennes de poitrine/alten Brustkrankheiten*),
  - ❖ *pousse/Herzschlächtheit*⁷⁸,
  - ❖ *immobilité/Stätigkeit*⁷⁹,
  - ❖ *cornage chronique/chronische Keuchen*,
  - ❖ łykawość, tzw. heblowanie żłobu i inne zachowania stereotypiczne (*tic avec érectation/Krippenbeißen und Aufstoßen*).

⁷⁵ Loi du 18 avril 1851, n° 349, sur les vices rédhibitoires des animaux domestiques = Gesetz vom 18. April 1851, Nr. 349 A.I., über die redhibitorischen Mängel der Haustiere, Mémorial législatif et administratif du Grand-Duché de Luxembourg A n° 33 de 1851 = Verordnungs- und Verwaltungsblatt des Großherzogthums Luxemburg, Nr. 33, 1851; Loi du 15 décembre 1870 concernant parmi les vices rédhibitoires le typhus contagieux des bêtes bovines et ovines = Gesetz vom 15. Dezember 1870, wodurch der contagiöse Typhus als redhibitorischer Mangel andeschen wird, Mémorial du Grand-Duché du Luxembourg A n° 37 de 1870 = Memorial des Großherzogthums Luxemburg, N° 37, 1870; Loi du 21 avril 1908 concernant les vices rédhibitoires des animaux domestiques = Gesetz vom 21. April 1908, betreffend die Hauptmängel der Haustiere, Mémorial du Grand-Duché du Luxembourg A n° 32 de 1908 = Memorial des Großherzogthums Luxemburg, N° 32, 1908, ze zm. (Mémorial A n° 56 de 1984, n° 28 de 1990, n° 68 de 1996, n° 117 de 2001, n° 122 de 2004); Arrêté grand-ducal du 4 juin 1908 concernant l'exécution de la loi du 21 avril 1908 sur les vices rédhibitoires des animaux domestiques = Großherzogliches Beschluß vom 4. Juni 1908, betreffend die Ausführung des Gesetzes vom 21. April 1908, über die Hauptmängel der Haustiere, Mémorial A n° 32 de 1908 = Memorial des Großherzogthums Luxemburg, n° 32, 1908; Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936, portant modification de celui du 4 juin 1908, concernant l'exécution de de la loi du 21 avril 1908 sur les vices rédhibitoires des animaux domestiques, Mémorial A n° 59 de 1936.

⁷⁶ Dają się zauważyć liczne różnice, tak w stosunku do analizowanych w pracy aktów prawnych francuskich i belgijskich z jednej i z drugiej strony w stosunku do niebędących przedmiotem niniejszych rozważań aktów prawnych niemieckich (zarówno poszczególnych państw niemieckich na przestrzeni XIX w., jak i aktów prawnych wydanych w zjednoczonej II Rzeszy).

⁷⁷ Art. 1-2 Loi du 18 avril 1851.

⁷⁸ Rozumiana jako arytmia serca, a nie RAO/COPD.

⁷⁹ Rozumiane jako wartogłowienie.

U bydła (*Rindvieh*):

a) w terminie 9 dni:

- ❖ zadawnione choroby lokalizujące się w obrębie klatki piersiowej,
  - ❖ charłactwo gruźlicze (*cachexie tuberculeuse/höckerige oder warzige Cachexie*);
- b) a także *pleuropneumonia exudativa* w terminie 20 dni.

U owiec wadami głównymi były: ospa (*clavelée/Schafpocken*) oraz świerzb (*gale/Räude*). Te dwie choroby owiec dozwalały na redhibicję całego stada, a nie pojedynczej sztuki, w terminie 9 dni.

Jedyną wadą główną świń była natomiast włośnica (*ladrerie/Finnen*) w terminie 9 dni.

W 1870 r. dodano do powyższego wykazu *typhus contagiosus* bydła i owiec w terminie 9 dni⁸⁰.

Przepisy ustawy i wielkksiążęcego rozporządzenia z 1908 r. co do umów sprzedaży i zamiany zastąpiły wcześniejsze prawa z lat 1851 i 1870⁸¹. Umowne rozszerzenie rękojmi na wady niewymienione wprost w przepisach⁸², a także na gwarancję jakości zwierzęcia⁸³ było możliwe, zaś okres rękojmi wynosił – jeżeli strony nie postanowiły inaczej – 30 dni⁸⁴.

Wady główne obowiązujące w Luksemburgu w latach 1908–1936 ujednolicono i dookreślono poprzez wprowadzenie definicji legalnych⁸⁵. W tym okresie za wady główne koni, osłów lub mułów uznawane były:

a) w terminie 15 dni:

- ❖ nosaczna i zołzy, pojmowane jako jedna wada, jedna jednostka chorobowa (*affections morvo-farcineuses/Rotz – Wurm*),
- ❖ postępujące otępienie wskutek ostrego obrzęku opon mózgowych⁸⁶,
- ❖ duszności, trudności w oddychaniu wskutek przewlekłych, nieuleczalnych chorób płuc i serca⁸⁷,
- ❖ przewlekłe, nieuleczalne trudności z oddychaniem wskutek chorób krtani, objawiające się dźwiękowo⁸⁸,
- ❖ łykawość⁸⁹;

⁸⁰ Art. 1–3 Loi du 15 décembre 1870.

⁸¹ Art. 15 Loi du 21 avril 1908.

⁸² *Le vendeur assume la garantie d'un vice non spécifié comme réhibitoire/uebernimmt der Verkäufer die Gewährleistung wegen eines nicht zu den Hauptmängeln gehörenden Fehlers.*

⁸³ *S'il atteste l'existence d'une qualité de l'animal l'sichert {der Verkäufer} eine Eigenschaft des Tieres zu.*

⁸⁴ Art. 13 Loi du 21 avril 1908.

⁸⁵ Art. 1–2 Arrêté grand-ducal du 4 juin 1908.

⁸⁶ *Immobilité* utożsamione z wartogłowieniem, *Dummkoller – Koller – Dummsein*.

⁸⁷ *Dämpfigkeit – Dampf – Hartschlächtigkeit – Bauchschlächtigkeit*, utożsamione z rozedną płuc, czyli *emphysème pulmonaire*.

⁸⁸ *Cornage/Kehlkopfpfeifen – Pfeiferdampf – Hartschnaufigkeit – Rohren*, przy czym nazwy te to onomatopeje.

⁸⁹ Zachowania stereotypiczne z podpieraniem się zwierzęcia lub bez, z użyciem zębów lub bez, *tic proprement dit, avec éructation soit en l'air, soit à l'appui/Koppen* obejmujące *Freikoppen oder Koppen mit Aufsetzen oder Krippensetzen*.

b) w terminie 29 dni – przewlekłe, nieuleczalne zapalenia wewnętrznych części oka wywołane przyczynami wewnętrznymi⁹⁰.

Chorobami bydła klasyfikowanymi jako wady zwrotowe były:

- ❖ gruźlica bydła (uznawana za przyczynę bezwzględnej niezdatności do spożycia przez ludzi) w terminie 15 dni,
- ❖ a także zaraza płucna bydła (*pleuro-pneumonie contagieuse/Lungenseuche*) w terminie 29 dni.

Wady zwrotowe owiec ograniczono do przypadków świerzbu w terminie 15 dni, natomiast w przypadku świń były to:

- ❖ różycyca (*rouget/Rotlauf*) w terminie 4 dni,
- ❖ zakaźne zapalenie płuc i pomór świń, traktowane jako jedna wada (*Schweineseuche und Schweinepest*) w terminie 11 dni.

Lista wad głównych została znacznie unowocześniona na mocy obowiązującego obecnie rozporządzenia z 1936 r.⁹¹, poprawiono także jej jakość formalno-prawotwórczą oraz merytoryczno-terminologiczną pod kątem nauk weterynaryjnych.

Zwierzęta nieparzystokopytne (*solipèdes*) podlegały rękojmi za wady główne w następujących przypadkach:

a) w terminie 15 dni:

- ❖ nosacizna i zołzy (*morve i farcin*), rozumiane jako jedna wada,
- ❖ wszystkie choroby przewlekłe, nieuleczalne objawiające się zmniejszeniem przytomności zwierzęcia⁹²,
- ❖ trudności w oddychaniu wskutek przewlekłych, nieuleczalnych chorób płuc i serca⁹³,
- ❖ *cornage laryngé* – przewlekła, nieuleczalna stenoza górnych fałdów głosowych⁹⁴,
- ❖ łykawość⁹⁵;

b) wszelkie przewlekłe, nieuleczalne zapalenia wewnętrznych części oka wywołane przyczynami wewnętrznymi⁹⁶ w terminie 29 dni.

⁹⁰ Tzw. ślepoty miesięcznej, *fluxion périodique des yeux/periodische Augenentzündung, innere Augenentzündung – Mondblindheit*.

⁹¹ Art. 1 Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936.

⁹² *Immobilité* – zdefiniowane jako: *toute maladie chronique et incurable du cerveau entraînant une diminution de la conscience*.

⁹³ *La difficulté respiratoire causée par une affection chronique et incurable des poumons et du cœur* – utożsamione z *pousse*.

⁹⁴ *Cornage laryngé* – zdefiniowane jako: *sténose chronique et incurable des voies respiratoires supérieures*.

⁹⁵ W rozporządzeniu tym wyróżniano dwa rodzaje łykawości: po pierwsze, *tic proprement dit* – czyli *l'habitude vicieuse où, par une contraction violente des muscles du cou et du pharynx, l'air entre dans le pharynx accompagné d'un bruit perceptible*; po wtóre, *la déglutition d'air*, tj. *l'action d'avaler de l'air sans bruit*.

⁹⁶ *Fluxion périodique des yeux* – *toute altération inflammatoire chronique et incurable des organes internes de l'œil provenant de causes internes*.

U zwierząt z rodziny *Bovidae* (*bovidés*):

a) w terminie 15 dni:

- ❖ gruźlica bydła stwierdzona (kumulatywnie): klinicznie i wskutek urzędowych testów tuberkulinowych⁹⁷,
- ❖ krwimocz wskutek uszkodzeń śluzówki pęcherza moczowego⁹⁸;

b) paratuberkuloza stwierdzona klinicznie i potwierdzona przy pomocy urzędowych testów bakteriologicznych⁹⁹ w terminie 30 dni.

Wadą główną, na którą cierpieć mogły owce, pozostawał świerz b, przy czym określono, że jest on wywołany przez pasożyty *Psoroptes spp.* i *Sarcoptes spp.* Wada ta musiała ujawnić się w terminie 15 dni.

Wadą główną świń była (w terminie 5 dni) *pneumo-enteritis* z septicemią o przebiegu ostrym lub podostrym, a także (ewentualnie) z zapaleniami płuc, krtani, ostrym zapaleniem jelit i podskórnym obrzękiem zapalnym, wywołane przez *Bacillus bipolaris suis*.

Ustanowione zostało domniemanie prawne istnienia wady w chwili zawarcia umowy¹⁰⁰. Podobnie jak we Francji, również w przepisach luksemburskich określona została możliwość powołania przez sędziego pokoju trzech ekspertów z zakresu nauk weterynaryjnych¹⁰¹.

Pierwotnie przepisy luksemburskie nie obejmowały zwierząt rzeźnych¹⁰². Obecnie redhibicja¹⁰³ jest dopuszczalna w terminie 30 dni, jeżeli wady ukryte uczyniły zwierzę niezdatnym do zamierzonego użytku rzeźnego, a mięso okazało się niezdatne do spożycia przez ludzi¹⁰⁴.

W pozostałych przypadkach – warunkowej lub częściowej zdatności do spożycia przez ludzi¹⁰⁵ – dopuszczalna jest estymacja¹⁰⁶. Natomiast co do zasady dawniej, za wyjątkiem zwierząt rzeźnych, estymacja nie była w ogóle dopuszczalna¹⁰⁷. Prawo przewidywało także wyłączenie możliwości skorzystania z klauzuli *mortuus redhibetur* w przypadku padnięcia zwierzęcia za granicą¹⁰⁸.

---

⁹⁷ *La forme de tuberculose qui se manifeste par des symptômes cliniques et par une réaction positive à l'épreuve souscutanée à la tuberculine ou par un examen bactériologique positif, à faire par la section vétérinaire du laboratoire bactériologique de l'Etat.*

⁹⁸ *Hématurie – le pissement de sang causé par des affections de la muqueuse de la vessie.*

⁹⁹ *Chez laquelle les symptômes cliniques ont été confirmés par l'examen bactériologique.*

¹⁰⁰ Art. 10 Loi du 18 avril 1851, op. cit.; art. 9 Loi du 21 avril 1908.

¹⁰¹ Art. 4–5 Loi du 21 avril 1908; art. 5 Loi du 18 avril 1851.

¹⁰² Art. 9.

¹⁰³ Nazywana *l'action en résolution/Klage auf Wandelung*.

¹⁰⁴ Art. 8 Loi du 21 avril 1908: *totalemnt impropore à l'alimentation/das Fleisch zum Genusse (...) gänzlich ungeeignet.*

¹⁰⁵ *Tier nur teilweise genußuntauglich.*

¹⁰⁶ Art. 8 zd. 3 Loi du 21 avril 1908; art. 3–4 Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936.

¹⁰⁷ Art. 8 Loi du 18 avril 1851, op. cit.; art. 7–8 zd. 3 Loi du 21 avril 1908; art. 3–4 Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936.

¹⁰⁸ Art. 4 *in fine* Loi du 21 avril 1908.

Termin dla zwierząt rzeźnych na redhibicję i estymację wynosi 8 dni¹⁰⁹. Terminy rękojmi są też terminami na powołanie biegłych pod rygorem utraty uprawnień¹¹⁰. Ryzyko takie jest również skutkiem niewniesienia powództwa w ciągu trzech dób¹¹¹, a od 1936 r. – w ciągu 24 godzin od padnięcia zwierzęcia wskutek wady głównej¹¹². Sprzedawca ma możliwość uwolnienia się od odpowiedzialności jeśli miał miejsce kontakt zwierząt wadliwych z osobnikami chorymi na chorobę zakaźną¹¹³.

Luksemburskie katalogi wad głównych – w porównaniu z pojmowaniem tych samych nazw wad we Francji czy w Niemczech – stanowią dobitne przykłady tego, jak niejednolita była terminologia wad głównych, a także tego, że kilka odrębnych schorzeń było wzajemnie utożsamianych. Ukazują one jak państwo pogranicza niemieckiego i francuskiego przyswajało sobie różne nazwy i różne definicje wad głównych obu kręgów językowych, a wszystkie one pozostawały w ramach tzw. niemieckiego modelu rękojmi za wady fizyczne zwierząt.

Podsumowanie

Zróznicowanie praw lokalnych co do rękojmi za wady zwierząt w Europie w okresie nowożytnym i współczesnym (w okresie po recepcji prawa rzymskiego w Europie Zachodniej) można poddać podziałowi na podstawie opierania się danej regulacji:

- ❖ w przeważającej mierze na tzw. modelu romanistycznym (mającym swe źródło w prawie edylów kurulnych),
- ❖ w przeważającej mierze na tzw. modelu niemieckim (wywodzącym się ze zwyczajowych, lokalnych praw germańskich).

Poza tym istniało wiele praw zawierających powiązane ze sobą w różnym stopniu pierwiastki pochodzenia rzymskiego i germańskiego, w tym systemy mieszane i systemy co do zasady oparte o prawo edylskie, ale zawierające w sobie germańskie *leges speciales* co do wad głównych wybranych gatunków zwierząt gospodarskich. Odrębną drogę obrało natomiast prawo anglosaskie i konsumenckie (a za jego przykładem i współczesne prawo polskie), tworząc niespecyficzną i ogólną instytucję niezgodności świadczenia z umową (tzw. jednolita koncepcja naruszenia zobowiązania).

Współczesne regulacje analizowanych w niniejszej pracy systemów prawnych, mimo absorpcji wybranych norm romanistycznych i konsumenckich,

¹⁰⁹ Art. 4 rozp. 1908; art. 4 Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936.

¹¹⁰ Art. 4 Loi du 21 avril 1908.

¹¹¹ *Jours francs*volle Tage.

¹¹² Art. 2 *in fine* Arrêté grand-ducal du 4 juin 1908; art. 2 Arrêté grand-ducal du 27 juillet 1936.

¹¹³ Art. 11 Loi du 18 avril 1851; art. 3 Loi du 15 décembre 1870; art. 10 Loi du 21 avril 1908.

pozostają bez wątplenia w nurcie tzw. modelu germańskiego rękojmi za wady fizyczne zwierząt.

Wykazano, że systemy oparte o kodeks Napoleona, takie jak prawo belgijskie czy luksemburskie, przeszły podobną drogę rozwoju jak XIX-wieczne i XX-wieczne prawo francuskie – powstały w nich ustawowe katalogi wad głównych w ramach tzw. modelu niemieckiego, a następnie również przepisy z zakresu ochrony konsumentów.

We wszystkich badanych krajowych systemach prawnych obserwuje się przypadki ustaw szczególnych dotyczących wad zwierząt, utrzymanych w tzw. modelu niemieckim, a więc z wyliczeniem normatywnych, enumeratywnych, zamkniętych katalogów wad głównych poszczególnych gatunków zwierząt i krótkich terminów na ujawnienie się tych patologii.

Wykazano, że o ile katalogi te w historycznym prawodawstwie skupiały się na wadach głównych, mało istotnych i wadliwie zdefiniowanych legalnie (w tym anachronicznie, niezgodnie z naukową wiedzą weterynaryjną), o tyle obecnie koncentrują się one na chorobach zakaźnych zwierząt istotnych nie tylko z punktu widzenia interesów kupującego czy ekonomii, lecz także zdrowia zwierząt oraz zdrowia publicznego.

Stwierdzono, że szczególnie doniosłe – tak z punktu widzenia teoretycznego w ramach prawa i weterynarii, jak i praktycznej realizacji uprawnień przez kupujących – jest rozróżnianie w analizowanych aktach prawnych chorób zakaźnych zwierząt w stadium objawowym, zakażenia określonym czynnikiem patogennym, a także stanów immunotolerancji oraz trwałego zakażenia i nosicielstwa.

Regulacje urzędowych testów w kierunku wymienionych chorób zakaźnych są istotne z punktu widzenia ich ograniczania i eradykacji na terenie tak analizowanych państw, jak i całej Unii Europejskiej. Należy podkreślić także doniosłość uregulowania w prawie francuskim wad głównych zwierząt mięsożernych – psów i kotów.

Niemniej jednak spostrzeżenia te nie przeczą ogólnej konstatacji autorów, że tak jak w przypadku wszelkich regulacji rękojmi w ramach tzw. modelu niemieckiego jest zdecydowanie negatywna. Są to przepisy kazuistyczne, nieabstrakcyjne, niesprawiedliwe (faworyzujące sprzedawcę) i podatne na szybką dezaktualizację wraz z rozwojem nauk weterynaryjnych. W kontekście tym pozytywnie należy ocenić odejście ustawodawcy polskiego w 2014 r. od anachronicznej i wadliwej aksjologicznie i formalnie regulacji wad głównych wybranych gatunków zwierząt gospodarskich, zbliżonej do zbadanych i omówionych w niniejszej pracy rozwiązań legislacyjnych.

Przeprowadzone badania pozwoliły na wykazanie, że wspólna geneza i uwarunkowania historyczne, prawne i ekonomiczne, a więc analogiczne czy też wspólne czynniki środowiskowe, implikowały w analizowanym zakresie analogiczne ukształtowanie norm prawnych, a także konwergencję systemów prawnych.

Należy zauważyć, że poza przemianami analogicznymi do zachodzących we Francji w badanym zakresie wyróżnić można także odmienne, dywergentne tendencje rozwojowe: trwanie bez zmian w romanistycznym, kodeksowym modelu rękojmi, czego przykładem było prawo francusko-polskie, czy utrzymanie zasadniczych cech kodyfikacji napoleońskiej pomimo przyjęcia własnych rozwiązań normatywnych, zmierzających w kierunku dalszej dywergencji, a następnie uleganie procesom konwergencji pod wpływem konsumenckim, czego przykład stanowią dzieje rękojmi za wady fizyczne zwierząt w państwie sąsiadującym z dwoma spośród analizowanych w niniejszej pracy – w Holandii.

Na przestrzeni ponad dwóch tysiącleci dziejów prawa cywilnego w Europie różni prawodawcy przyjmowali i przyjmują rozwiązania normatywne różnorodne i oparte na różnych *rationes legis*. Wszystkie te rozwiązania stanowią próby rozwiązania tego samego, ponadczasowego problemu prawnego: występowania wad fizycznych sprzedawanych zwierząt jako szczególnych (gdyż żywych) przedmiotów umowy sprzedaży. Ponadczasowości i jednolitości tego ogólnego problemu nie przeczy bynajmniej różnorodność gatunków i ras zwierząt utrzymywanych w różnych państwach, ani różnorodność ukrytych wad fizycznych, które mogą się u tych zwierząt ujawniać.

Istnienie wspólnej i tożsamej podstawy, jaką jest jednolitość tego ogólnie ujętego problemu prawnego, skłaniać może do szukania wspólnego, jednolitego rozwiązania prawnego. Jak wskazano, próby unifikacji rękojmi były i są nadal podejmowane, w tym w ramach państw członkowskich Unii Europejskiej, obejmując zarówno szeroko zakrojone i dogłębne modyfikacje systemowe, jak i przejmowanie pojedynczych, partykularnych rozwiązań normatywnych z krajów sąsiadujących.

Udzielenie odpowiedzi na pytania jaki model regulacji odpowiedzialności sprzedawcy za wady fizyczne zwierząt jest modelem optymalnym i czy stworzenie jednolitego modelu rękojmi za wady fizyczne zwierząt jest możliwe i realne, chociażby w skali państw europejskich, wykracza poza zakres niniejszych badań. W ocenie autorów są to zagadnienia, które długo jeszcze będą przedmiotem prac legislacyjnych, jak i rozważań naukowych.

Wykaz literatury

- Adamczuk F.J.F., *Pferdekaufrecht – Rechtsgeschichte des Pferdekaufs, geltendes Recht, Perspektiven*, Verlag, Hanower 2008.
- Ancel P., Tisserand-Martin A., Venandet G., Wiederkehr G., Henry X., Guiomard P., *Code civil. Annoté*, Dalloz, Paryż 2017.
- Bagińska E., *Prawo umów konsumenckich w strukturze kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2017, nr 2.
- von Bardeleben G., *Rechtliche Besonderheiten des Pferdekaufs unter besonderer Berücksichtigung der tierärztlichen Kaufuntersuchung*, Agricola Verlag GmbH, Hildesheim 2013.

- Bouchet G., *Le cheval à Paris de 1850 à 1914*, Librairie Droz, Genewa–Paryż 1993.
- Boyer G., *Recherches historiques sur la résolution des contrats (Origines de l'Article 1184 C. civ.)*, Presses universitaires de France, Paryż 1924.
- Bruczyńska M., Didkowska A., Dzikowski A. i in., *Legal obstacles in the eradication of bovine tuberculosis in European bison (Bison bonasus) – a threat to an effective re-introduction strategy*, „Diversity–Basel” 2022, nr 14(9).
- Bürge A., *Das französische Privatrecht im 19. Jahrhundert*, V. Klostermann, Frankfurt nad Menem 1991.
- Calais-Auloy J., Steinmetz F., *Droit de la consommation*, Dalloz, Paryż 2003.
- Canfin T., *Conformité et vices cachés dans le droit de la vente*, Publibook, Paryż 2010.
- Capitant H., Terré F., Lequette Y., *Les grands arrêts de la jurisprudence civile*, Dalloz, Paryż 1991.
- Carbonnier J., Halpérin J.L., Commaille J., Ewald F. (red.), *Le Code civil 1804–2004. Livre du Bicentenaire*, Dalloz, Paryż 2004.
- Curies-Seimbres L., *Épizooties. Commentaire de la loi du 2 août 1884 sur les vices rédhibitoires dans les ventes et échanges d'animaux domestiques: tuberculose bovine. Compétence – jurisprudence – conseils aux justiciables – desiderata*, Imprimerie de J.-A. Lescamela, Tarbes 1895.
- Dajczak W., *Potencjał metody porównawczo-historycznej na przykładzie kontrowersji wokół odpowiedzialności sprzedawcy za wady fizyczne rzeczy*, [w:] A. Wudarski (red.), *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Warszawa 2016.
- Dzikowski A., *En France la police n'y est pas si exacte que parmi les Romains... – odpowiedzialność z tytułu rękojmi za ukryte wady fizyczne zwierząt w prawie francuskim do końca XIX wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2022, nr 74(1).
- Galisset Ch.M., Mignon J., *Nouveau traité des vices rédhibitoires et de la garantie dans les ventes et échanges d'animaux domestiques, ou jurisprudence vétérinaire*, J.B. Bailliére et Fils, Paryż 1864.
- Gallier A., *Traité des Vices Rédhibitoires dans Les Ventes ou Échanges d'Animaux domestiques. Commentaire de la loi du 2 août 1884*, Caën, Paryż 1894.
- Garofalo L., *Le azioni edilizie e la direttiva 1999/44/CE*, [w:] S. Mazzamuto (red.), *Il contratto e le tutele. Prospettive di diritto europeo*, Giappichelli, Turyn 2002.
- Giaro T., *Modernisierung durch Transfer – Schwund osteuropäischer Traditionen*, [w:] T. Giaro (red.), *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, Vittorio Klostermann, Frankfurt nad Menem 2006.
- Hamza G., *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*, Eötvös Loránd University, Budapeszt 2009.
- Huzard J.B., *De la garantie et des vices redhibitoires dans le commerce des animaux domestiques*, Vve Huzard, Paryż 1837.
- Jagielska M., *Wpływ prawa europejskiego na krajowe prawo prywatne na przykładzie prawa konsumenckiego*, [w:] A. Wudarski (red.), *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego*, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Warszawa 2016.
- Cloes J.L., Bonjean R.J. (red.), *Jurisprudence des Tribunaux de première instance en matière civile, commerciale et correctionnelle*, t. XI, Dalloz, Leodium 1862.
- Kuhn T., *Überscheissende Umsetzung bei mindest- und vollharmonisierenden Richtlinien. Einhaltliche oder gespaltene Anwendung?*, „Europarecht” 2015, nr 2.
- Kunkiel-Kryńska A., *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

- Lavenas P.C., *Nouveau manuel des vices des rédhibitoires des animaux domestiques*, Librairie du Commerce, Paryż 1837.
- Masferrer A., *Codification as nationalisation or denationalisation of law*, „Comparative Legal History” 2016, nr 4(2).
- Mikłaszewicz P., *Antynomie paradygmatu ochrony konsumenta przez informację – prawo Unii Europejskiej a prace nad nowym polskim Kodeksem cywilnym*, [w:] M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, A. Wiewiórowska-Domagalska (red.), *Kierunki rozwoju europejskiego prawa prywatnego. Wpływ europejskiego prawa konsumenckiego na prawo krajowe*, C.H. Beck/Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2012.
- Pasko K., *Ochrona interesu dłużnika w kontekście prawa odstąpienia od umowy wzajemnej – uwagi prawnoporównawcze*, [w:] M. Boratyńska (red.), *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- le Pelletier É., *Manuel des vices rédhibitoires des animaux domestiques. Commentaire théorique et pratique de la loi du 2 août 1884, avec les modifications que la loi du 31 juillet 1895 y a apportées et un formulaire complet de tous actes et formalités*, Marchal et Billard, Paryż 1902.
- Rey A.A., *Traité de jurisprudence vétérinaire, contenant la législation sur les vices rédhibitoires et la garantie dans les ventes et échanges d’animaux domestiques*, F. Savy, Paryż 1875.
- Schmidt L., *Die Vertragsaufhebung durch den Warenkäufer*, Nomos, Baden-Baden 2003.
- Tetley W., *Mixed jurisdictions: common law vs. civil law (codified and uncoded)*, „Uniform Law Review” 1999, no. 4.
- Toullier Ch.B.M., Duvergier J.B.H., *Le droit civil français, suivant l’ordre du Code, ouvrage dans lequel on a tâché de réunir la théorie à la pratique*, t. IX, J. Renouard, Bruksela 1838.
- Treitel G.H., *Remedies for breach of contract: a comparative account*, Clarendon Press, Oksford 1988.
- Viguier J.P., *Les vices caches des animaux domestiques. Inventaire et analyse jurisprudentielle* (dysertacja), Tuluza 2006.
- Viney G., Jourdain P., *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, LGDJ, Paryż 1998.
- Witkowski W., Wrzyszc A., *Modernisierung des Rechts auf polnischem Boden vom 19. Bis Anfang des 20. Jahrhundert*, [w:] T. Giaro (red.), *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, V. Klostermann, Frankfurt nad Menem 2006.
- Zoll F., *Prawo ochrony konsumenta*, [w:] A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*, t. II, Zakamycze, Kraków 2005.
- Zoll F., *Rękojmia. Odpowiedzialność sprzedawcy*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

Summary

Legal status of major animal defects in normative acts of France, Belgium and Luxembourg

Keywords: civil law, veterinary medicine, veterinary experts, warranty, animals.

Animal sales have always carried an element of contractual risk, related to i.e., the occurrence of various types of physical defects and diseases which reduce the value of the animal sold, and disturb the equivalence of the contract. Various normative solutions to this problem have been and are adopted in different national legal systems in Europe. The aim of the work is to determine what is the current state of legal regulation of responsibility for physical defects of animals in the legal orders of France, Belgium and Luxembourg, their historical origin, as well as to provide veterinary identification of the terminology used in discussed legal acts. It was found that all three examined legal systems show far-reaching similarities in the normative solutions of the warranty for physical defects of animals. It has been revealed that the basis for this situation is the common historical heritage – the traditions of Germanic laws (the so-called German warranty model), and the Napoleonic Code. In the current study, diseases and para-diseases treated as legally relevant are determined. Additional criteria, buyer's acts of diligence, and temporal rules are demonstrated. The crucial role of veterinary experts is pointed out.

